

3. Бондар Н. Є. Психологічні особливості самопрезентації студентської молоді в соціальних мережах інтернет. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Вип. 37. 2012. С. 261-266.

4. Саєнко М. С. Проблема виникнення агресивної поведінки у підлітків як один із негативних аспектів їх спілкування у соціальних мережах. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні програми і проекти в психології, педагогіці, освіті» (13–14 березня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 116 -133.

5. Соціологія: підручник. за ред. В. Г. Городяненка. 3-тє вид., переробл. і доп. Київ. ВЦ «Академія», 2008. 544 с.

6. Симхович В. Проблемы социализации молодежи в сетевом обществе. Spoleczenstwo sieci. Tom I. Gospodarka sieciowa w Europie srodkowej i wschodniej [Pod red. Slawomira Partyckiego]. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2011. С. 201-205.

7. Чистяков А. Социализация личности в обществе Интернет-коммуникаций: социокультурный анализ / А. Чистяков. – Ростов-на-Дону: Рост. гос. пед. ун-т, 2006. – 278 с.

Поліщук А. С.,

кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри всесвітньої історії
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця, Україна)

Долинний С. С.,

аспірант кафедри психології та соціальної роботи
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця, Україна)

ПРОБЛЕМА ЖИТТЄВОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У СОЦІОМЕТРИЧНОМУ ВИМІРІ

Сучасний етап розвитку української освітньої системи характерний низкою особливостей, які визначають тенденції створення варіативних моделей закладів освіти в державі. Ці тенденції обумовлені необхідністю спрямованості педагогічного процесу на особистісний розвиток, самовизначення та самоактуалізацію особистості з особливими освітніми потребами, які впливають на соціалізацію підлітків.

Актуальність проблематики освіти на науково-теоретичному рівні базується на недостатній розробці теоретичних підходів до реалізації формування особистості дитини в суспільних інституціях на засадах взаємодії з сім'єю та необхідності пошуку і створення необхідних умов для самореалізації розвитку кожної дитини з функціональними обмеженнями та її соціалізації у сучасних соціокультурних умовах. Адже соціокультурні реалії сьогоденного світу об'єктивно задають нові параметри перебігу соціалізації, висувають до її суб'єкта інші вимоги щодо формування нових моделей соціальної поведінки та конструювання внутрішньої системи цінностей.

Метою статті є обґрунтування проблем життєвого самоздійснення осіб з особливими освітніми потребами у соціометричному вимірі.

Особа з особливими освітніми потребами– це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади [1].

Теоретичні засади процесу соціалізації особистості з особливими освітніми потребами висвітлені у працях таких вітчизняних та зарубіжних учених, як Т. Гаврилова, Л. Гордін, М. Євтух, А. Капська, О. Карпенко, І. Кон, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, А. Мудрик, С. Харченко та ін. Принциповими для дослідження і сучасної теорії та практики спеціальної

освіти є наукові надбання наших земляків Г. Костюка, В. Сухомлинського, І. Ткаченка, фундаторів психолого-педагогічної науки в Україні, які значну частину свого творчого доробку присвятили аналізу особливостей навчання та розвитку дітей з особливими потребами та ролі праці у становленні особистості дитини [1 – 2].

Згідно соціальної моделі життєвого самоздійснення осіб з особливими освітніми потребами, передбачено, перш за все, можливість для індивіда соціально функціонувати. З цією метою різними державними структурами створюються соціальні служби, розробляються цілеспрямовані спеціалізовані програми. Однак проблеми людей, які мають функціональні обмеження, розглядаються не лише як соціальні, тому можна виділити такі моделі до розгляду інвалідності.

Медична модель, вона визначає інвалідність як медичну патологію. Згідно з цією моделлю людина вважається «в норм», якщо вона не має за медичними показниками відхилень. Медична модель, яка поширена в нашій країні, привела до медикалізації соціальних програм, спрямованих на надання допомоги особам з обмеженими можливостями. Її головний недолік полягає в тому, що всі розроблені програми мають спеціалізований характер. Особливо це помітно в більшості шкіл-інтернатів, коли дитина вилучається із середовища сім'ї і вже не має сімейної підтримки. А це сприяє тому, що дитина ізолюється від суспільства, що відбувається на її соціальному статусі [2, с. 45].

Політична модель орієнтована на те, що діти, котрі мають функціональні обмеження, розглядаються як меншість, права і свободи яких незаслужено обмежуються у цьому плані дана модель послужила поштовхом до поширення руху за права людини з обмеженими можливостями, оскільки кожна людина має право на соціальну роль. Основне положення програм, розроблених на базі політичної моделі, є твердження: людина, котра має обмежені можливості, її сім'я і родичі повинні бути головними експертами з проблем інвалідності і мати пріоритетне право визначати соціальну політику, яка повинна відбиватися на їхніх інтересах [1].

Модель «культурний плюралізм» характеризує інвалідність не як медичну проблему, а як проблему нерівних можливостей. Дана модель розглядає людину з обмеженими можливостями і проблемами, які постають, з позицій громадянських прав, а не з позицій наявності патології. Вона орієнтується на всі можливості усунення фізичних і психологічних бар'єрів в соціальному середовищі шляхом створення різноманітних соціальних служб, засобів і методів. Саме сфера соціальної роботи, а не медичний аспект є головною, де діти з проблемами в розвитку отримують професійну підтримку, захист, допомогу, саме тут їм створюють всі умови для соціальної адаптації, реабілітації та інтеграції в суспільне життя.

Даний підхід цінний тим, що він пропонує альтернативу і можливість вибору, який людина може зробити самостійно при підтримці соціальних служб. До того ж варто наголосити, що критерієм незалежності є не міра її дієздатності і самостійності в умовах відсутності допомоги, а якість життя в умовах надання спеціалізованої допомоги.

Основними проблемами людей з обмеженими функціональними можливостями виступають [2]:

- *матеріальне забезпечення* (різниця між реальним прожитковим мінімумом і встановленими виплатами по інвалідності, брак реалізації встановлених законодавством пільг і нестача деяких додаткових, недостатність безкоштовного забезпечення технічних і медичними засобами лікування, реабілітації, компенсації вад і захворювань);

- *медичне обслуговування* (недостатня кількість і якість послуг безкоштовного лікування, а також профілактики, реабілітації і ранньої діагностики, брак спеціалізованих закладів і кваліфікованих фахівців, особливо в невеликих поселеннях, нестача заходів щодо оздоровлення і санаторного лікування, зокрема брак путівок для дітей з батьками);

- *психологічна допомога дітям і батькам* (нестача відповідних осередків і фахівців, матеріально-технічного та інформаційно-методичного забезпечення інноваційних методів роботи);

- *освіта і професійне навчання* (нестача спеціальних груп у дитячих садках і спеціальних класів у загальноосвітніх школах, спеціальних шкіл, особливо в малих

поселеннях, недостатня якість надомного навчання і спеціальної підготовки педагогів, що його здійснюють, недостатність закладів професійного навчання і можливостей безкоштовного продовження освіти);

– *працевлаштування дітей і батьків* (невиконання законодавчих квот щодо працевлаштування, нестача спеціальних робочих місць, прийнятних режиму і умов праці, брак можливостей надомної праці, спеціалізованих підприємств, недостатність зусиль Державної служби зайнятості);

– *спілкування, заняття улюбленими справами* (нестача осередків – клубів, денних центрів соціальної адаптації, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями – форм роботи – груп взаємодопомоги, спеціальних змін в таборах відпочинку тощо, інших форм роботи державних і громадських організацій, які займаються проблемами інвалідності).

– *підготовка дітей і молоді до самостійного життя* (нестача центрів соціальної адаптації, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями – спеціалізованих служб ЦССМ, закладів професійної орієнтації і навчання, діяльності щодо сприяння працевлаштуванню, створення спеціалізованих служб знайомств тощо);

– *вільне пересування* (невиконання вимог законодавства щодо пристосування будівельних споруд і транспорту до потреб людей з функціональними обмеженнями, певна нестача транспортних пільг) [1, с. 6].

Особливе місце серед проблем дітей з обмеженими функціональними можливостями, займає поняття *ексклюзії* – процесу розриву соціальних зв'язків. Загалом можна виділити декілька форм соціальної ексклюзії осіб з обмеженими можливостями та їхніх родичів. Стосовно проблем у сфері освіти дітей і молоді з функціональними обмеженнями, можна виділити такі причини: неспроможність відвідувати загальноосвітню школу, деякі вади й недоліки інших форм освіти; труднощі у пересуванні та віддаленість спеціальних навчальних закладів, що заважає отримати спеціальність; недостатня адаптованість навчальних програм загальноосвітніх і навіть спеціальних шкіл для дітей з певними порушеннями, брак індивідуального підходу; відсутність у сільській місцевості і малих містах спеціальних навчальних закладів; брак індивідуальних навчальних програм, адаптованих до особливостей різних видів інвалідності дітей, які навчаються вдома; відсутність зацікавленості, мотивації вчителя у навчанні дитини з функціональними обмеженнями разом зі здоровими дітьми в класі загальноосвітньої школи [1, с. 8].

Таким чином, обмежена дієздатність окремих дітей та молодих людей має сприйматися як наслідок того, що соціальні умови звужують можливості самореалізації людей з інвалідністю. Діти та молодь з обмеженими функціональними можливостями мають розглядатися не як аномальна, а особлива група людей. Щоб забезпечити це, необхідна інтеграція людей з обмеженими можливостями в суспільство через створення для них умов максимально можливої самореалізації, а не шляхом пристосування інвалідів до норм та правил життя здорових людей.

Список використаних джерел

1. Тараскіна, Л. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі в умовах упровадження інклюзивної моделі навчання. *Дитина з особливими потребами*. 2016. №5. С. 8-11.

2. Теоретико-методологічні засади та технології інклюзії у ЗВО. Досвід університету «Україна»: колект. монографія / П. М. Таланчук та ін. *ВНЗ «Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна»*. Київ: Ун-т «Україна», 2018. 480 с.